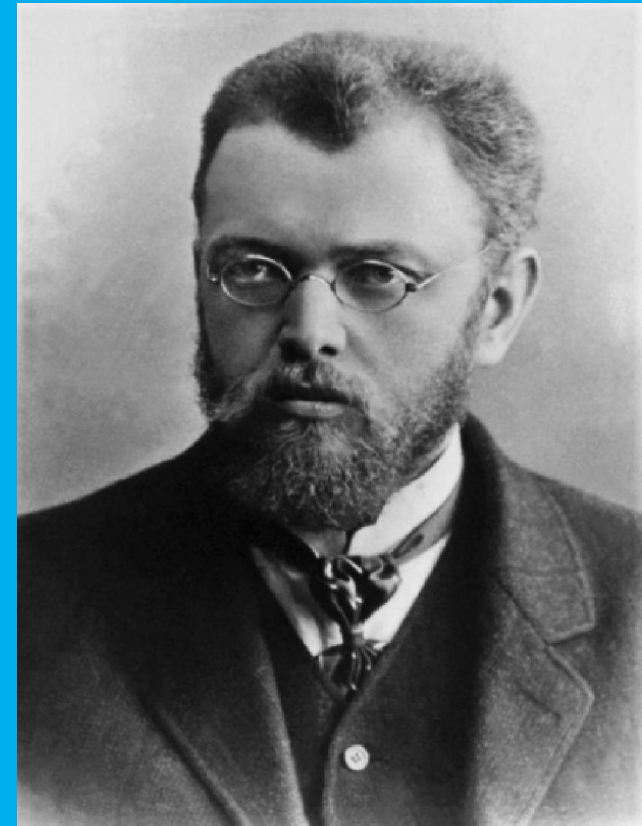

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ ТА МЕДИЦИНИ В ПОСТСЕКУЛЯРНУ ДОБУ

збірник матеріалів
VI Міжнародної науково-практичної конференції

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМЕНСЬКОГО В БРАТИСЛАВІ (Словаччина)
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Кафедра релігієзнавства

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ ТА МЕДИЦИНИ В ПОСТСЕКУЛЯРНУ ДОБУ

матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

11 – 12 червня 2024 р.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМЕНСЬКОГО В БРАТИСЛАВІ (Словаччина)
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Кафедра релігієзнавства

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ ТА МЕДИЦИНИ В ПОСТСЕКУЛЯРНУ ДОБУ

матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

11 – 12 червня 2024 р.

Київ – 2024

продовження роду, проте його реалізація потребує відповідного та виваженого рішення. Зрештою, збереження генофонду українського народу має бути головною та спільною справою держави, а також створення справедливого механізму правового регулювання “постмортальної репродукції” людини в Україні, що відповідатиме міжнародним загальноприйнятим біоетичним нормам, щоб безсмертя наших героїв була не лише в назвах вулиць і пам’ятних табличках, а у й продовженні “героїзації” саме в дітях, навіть, якщо держава буде їх отримувати шляхом *in vitro*.

Література:

1. Закон України “Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні” (№ 787 від 09.09.2013 р.). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text> (дата звернення: 20.05.2024)
2. Чечерський В.І. Постмортальна репродукція: актуальні проблеми правового регулювання та зарубіжний досвід. – URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/904544.pdf>
3. Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)” від 22 листопада 2023 року № 3496-IX – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3573-20#Text> (дата звернення: 20.05.2024)
4. Москаленко К.В. Постмортальна репродукція для військових: як було раніше і чи вирішує проблеми новий закон. – URL: <https://zmina.info/columns/postmortalna-reprodukciya-dlya-vijskovykh-yak-bulo-ranishe-i-chy-vyrishuye-problemy-novyj-zakon/>
5. Лікування безпліддя за допомогою допоміжних репродуктивних технологій (запліднення *in vitro*). – URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/likuvannia-bezpliddia-u-pmh> (дата звернення: 20.05.2024)
6. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996 №30 ст. 141. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.05.2024)

Місержи С. Д.,

НМУ імені О. О. Богомольця,
miserjisd@gmail.com

КРИТЕРІЇ СМЕРТІ В КОНТЕКСТІ БІОЕТИКИ ТА БІОМЕДЦНОЇ ЕТИКИ

Досягнення біомедицини та біотехнологій з 70-х років сприяли технологізації вмирання та смерті. Стало можливим підтримувати життя у комі чи вегетативному стані тривалий час. Час смерті, пов’язаний із відключенням від штучних систем підтримки життєдіяльності людини, найчастіше став рішенням лікаря та/або родичів. Невизначеність статусу пацієнта, коли він уже не живий, але й не мертвий, поставив перед медициною, власне розвиток

якої сприяв появі таких станів, перед розробкою критеріїв смерті. Необхідно було розробити інструмент констатації смерті, визначення часу ефективності/ неефективності реанімаційних заходів, забезпечення правової основи посмертного донорства.

З самого початку дискусії точилися навколо визнання смерті кори головного мозку як критерію людської смерті. Відомо, що деструкція кори головного мозку як біологічної основи особистості призводить до незворотної втрати людиною свідомості. Такий підхід пов'язує смерть виключно із свідомістю. У такому разі слід було, наприклад, персистуючий вегетативний стан ідентифікувати як смерть. Як говорив великий Рене Декарт: «*Sōgitō ergō sum*». Справа в тому, що “з коми – гостра втрата свідомості, схожа на сон, але хворого не можна розбудити – можна вийти з різною глибиною неврологічного дефекту. При тяжких пошкодженнях півкуль головного мозку хворий перебуває у вегетативному стані, за якого періодично засинає і просинається, однак його свідомість не відновлюється. Вегетативний стан може бути як результатом коми, так і розвиватися поволі, у результаті прогресування неврологічних порушень...” [1, с.414]. Практика показала, що життя такого пацієнта, завдяки сучасним медичним рішенням, може підтримуватись понад десятиліття. Але жодна національна систем охорони здоров'я не витримує такого навантаження. Але, що стосується повернення свідомості, то “за рідкісним винятком, якщо хворий не опритомнів протягом шести місяців, шансів на відновлення вкрай мало, незалежно від природи пошкодження мозку. Тому гарантованим критерієм необоротності ПВС можна вважати 12 місяців несвідомого стану, а для осіб віком понад 50 років відновлення практично неможливе...” [1, с.415]. Випадки народження дітей пацієнтками у комі та вегетативному стані поставили крапку у цих дебатах. Мертва система не може відтворювати себе. Сьогодні вже відомі численні випадки народження дітей пацієнтками із такими діагнозами. Так, у 2019 році, після випадку народження дитини пацієнткою, яка перебуває 14 років у постійному вегетативному стані, доктор-експерт Дебора Фельдман заявила, що вона досліджувала ще 10 подібних випадків. Вона зазначила, що новий випадок “каже про те, що у пацієнтки насправді були органи, що нормально функціонують... Біологічно її організм дійсно функціонував дуже добре, щоб виростити доношену дитину” [2]. Слід зазначити, що завдяки розвитку медицини є поодинокі випадки повернення свідомості у таких пацієнтів. Один із них – відомий німецький автогонщик Формули-1, семиразовий чемпіон світу Міхаель Шумахер.

У 1968 році спеціальна комісія Гарвардського університету встановила нові критерії кінця людського життя, незважаючи на гарячі дискусії. Було визначено, що пацієнт вважається мертвим з того моменту, як належні медичні тести встановили смерть всього мозку (не лише кори, а й мозкового стовбура), навіть якщо пацієнт продовжує дихати завдяки роботі реанімаційної техніки [3, р. 85]. Як бачимо, в основі нових критеріїв смерті лежить не припинення серцебиття та дихання, а повна деструкція головного мозку. “Сіднейська декларація щодо констатації факту смерті”, прийнята у 1968 р. і доповнена у 1983 р. Всесвітньою Медичною Асамблеєю, свідчить: “Смерть є послідовним

процесом загибелі окремих клітин і тканин, неоднаково стійких до кисневого голодування. ...Момент настання смерті відповідає моменту незворотного припинення інтегративних функцій головного мозку, зокрема стовбурових функцій. ...Медична етика дозволяє припинити всі реанімаційні заходи в момент настання смерті, а також вилучити трупні органи, якщо отримана необхідна згода і законодавство країни не забороняє цього" [4]. Виходячи з цього, з 80 рр. ХХ ст. тільки повна дисфункція головного мозку визнається єдиною основою для констатації смерті людини. Так, у ст. 52 Закону України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" зазначається: "Моментом незворотної смерті людини є момент смерті її головного мозку або її біологічна смерть... Смерть мозку визначається при повному і незворотному припиненні всіх його функцій, що реєструється при працюючому серці і штучній вентиляції легень" [5]. Виділена нами частина тексту статті має особливе значення у реаніматологічній та трансплантологічній практиках. Саме можливості реаніматології підтримувати серцебиття та дихання на спеціальних препаратах та апаратах виключили зупинку їхньої діяльності з критеріїв смерті.

Встановлення смерті було перенесено зі сфери авторитету лікарської компетентності у сферу законодавчої регламентації, отже, владних відносин. Життя, як й смерть, стають політичними категоріями, предметним полем, зокрема, біополітики. Саме в зоні невизначеності – на етапі вмирання, через який належить пройти кожній людині, стираються її соціальні характеристики і вона проявляється як "голе життя" за Джорджо Агамбенем. Регламентація державою встановлення смерті є змішанням біологічного та політичного, її порушення передбачає покарання. Межі зони вмирання (між життям та смертю) стають політичними. "Реанімаційний бокс, у якому коливаються між життям і смертю "новомертвий", "поза межна кома" і "псевдоживий", є простір виключення, де голе життя постає як таке, яке вперше повністю контролюється людиною та її технологіями. І оскільки йдеться не про природне тіло, а про граничне втілення homo sacer ("істота, проміжна між людиною і твариною"), саме тому ставкою в грі знову-таки виявляється визначення такого життя, яке може бути вбито без скоєння вбивства..." [6, р. 164-165].

Не можна сказати, що питання констатації смерті перестало викликати питання. Реаніматологія та трансплантологія є локомотивами сучасної медицини. Для трансплантації потрібні живі та здорові органи. Стандартне твердження, що пацієнт з повною деструкцією мозку може бути визнаний мертвим, при дотриманні певних медико-технологічних та юридичних вимог, тому що через певний час неминуче його серце та дихання зупиняться, містить у собі суперечність. В ньому є іманентно присутнім визнання серцебиття як критерію смерті. Мозок людини залишається органом, який на сьогоднішній день не має штучної системи заміщення та не піддається пересадці. Кілька компаній займаються створенням штучного аналога головного мозку. Найвідоміша з них нейротехнологічна компанія "Neuralink", придбана Ілоном Маском у 2017 році. Якщо ця робота буде успішною, то медицина та суспільство знову постануть перед необхідністю пошуку нових показників встановлення біологічної смерті людини.

Література:

1. Заява про персистуючий вегетативний стан// Запорожан В.М., Аряєв М.Л. 354 Біоетика та біобезпека: Підручник / В.М. Запорожан, М.Л. Аряєв. – К.: Здоров'я, 2013. – 456 с.
2. Scutti, S. (2019). How does someone in a vegetative state have a baby? 09 січня (2019). – URL: <https://edition.cnn.com/2019/01/09/health/vegetative-state-pregnancies/index.html>
3. Beecher, H. K. (1968). A definition of irreversible coma: report of the Ad Hoc Committee of the Harvard Medical School to examine the definition of brain death. *Jama*, 205(6), 337-340. – URL: <https://jamanetwork.com/journals/jama/article-abstract/340177>
4. “Сіднейська декларація щодо констатації факту смерті”. (1968). – URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/140230___140230
5. Закон України. (1993). Основи законодавства України про охорону здоров'я. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 4, 2801-12. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
6. Agamben, G. (1998). *Homo Sacer: Sovereign power and bare life*. Stanford University Press, 228 p. – URL: <https://abahlali.org/files/Homo+Sacer.pdf>

Редькіна О. А.,

НМУ імені О.О. Богомольця,
redkina@ukr.net

СОТЕРІОЛОГІЧНЕ ПИТАННЯ БІОЕТИКИ: КРИТЕРІЇ ТА ДЕФІНІЦІЯ СМЕРТІ

Безсмертні Маклауди бувають лише в кіноказках для дорослих і єдине істинне питання у світі, яке ніхто не може спростувати, це те, що всі ми смертні. Таємниця смерті живим до кінця не дається, оскільки у всій своїй повноті відкривається лише після смерті. Тому проблема смерті назавжди залишиться чи найважливішими питанням релігії та філософії.

Гедоністичне ставлення до життя, засноване на принципі задоволення та отриманні максимального можливого комфорту, панує в сучасному секуляризованому суспільстві і тому більшість людей смерть настільки лякає, що навіть розмови про неї мають певну печаль табуованості. Сучасні люди в більшості своїй обернені до реальності буття, прагнуть до радощів і втіхи. І питання, як досягти земного щастя, стає пріоритетним завданням людини. Все інше, включаючи замогильні роздуми, виноситься за дужки людського буття. Оскільки смерть виринає людину із звичних умов існування і до того ж позбавляє її задоволення, то ідея самогубства стає дуже популярною в подібних культурах. До цього типу цивілізацій можна віднести деякі культури Індії, Риму епохи занепаду і сучасну європейську цивілізацію. Остання подає нам вражаючі приклади смертебоязні. Наприклад, якщо помирає хтось із близьких родичів, дітям про це не говорять і не дозволяють прощатися [1, с. 62].